KACHLICE S MOTÍVOM SVÄTEJ MARGARÉTY Z OPONICKÉHO HRADU¹

Barbora Jančiová

DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2020.67.7>

Keywords: Banská Bystrica type stove tiles, saint Margaret, Oponice castle, stove tiles production, gothic, renaissance

Stove Tiles Depicting Saint Margaret from Oponice Castle

Stove tiles with the motifs of Saints with their typical attributes under the Gothic vault appear on the extensive territory of the northern part of the Carpathian Basin. Their production in the last quarter of the 15th century was concentrated in the manufactory in Banská Bystrica, which ceased to exist in the fire of the town in 1500. According to the latest findings, the so-called Banská Bystrica type of stove tiles also appears in the following period. This means that the production of the manufactory either continued after the fire, or the manufactory controlled the stove production of smaller local workshops in the wider range. New findings of the stove tiles with the depiction of St. Margaret were found during the excavations of the Oponice Castle. The aim of the paper is to include them into the series of Banská Bystrica Saints, to evaluate the current state of research and to introduce a new perspective on the issue of stove tile production.

Obr. 1. Oponický hrad. Druhovú spektrum kachlíc. Legenda: a – nádobkové kachlice; b – komorové nikové kachlice; c – komorové kachlice; d – dekoratívne prvky; e – bližšie neurčené.

ÚVOD

V rokoch 2015 až 2018 realizovala Katedra archeológie FF UKF v Nitre systematický archeologický výskum Oponického hradu, okr. Topoľčany² (Bóna/Repka/Sater 2017; Repka/Sater 2019; Repka/Sater/Šimunková 2017). Hnuteľné archeologické nálezy, architektonicko-historický výskum, aj písomné pramene doložili datovanie hradu od polovice 13. do 17. storočia (Bóna/Repka/Sater 2017). Zo štyroch doterajších výskumných sezón na hrade majú v nálezovom súbore významné zastúpenie kachlice, ktoré predstavujú takmer 40 % z celkovej materiálnej kultúry. Z druhového spektra (obr. 1) tvoria kolekciu nádobkové miskovité kachlice, ale najmä komorové kachlice s klasicky zdobenou čelnou vyhrievacou stenou alebo ako nikové so zahĺbeným polvalcovitým telom a prerezávanou čelnou vyhrievacou stenou. Okrem toho sa v kolekcii nachádzajú dekoratívne prvky pece a bližšie neurčené fragmenty. Až na šiestich reliéfoch komorových kachlíc je zobrazená postava sv. Margaréty s drakom, čo doposiaľ predstavuje najväčšiu koncentráciu tohto motívu

¹ Práca vznikla v rámci grantových projektov VEGA 2/0037/17 „Úloha materiálnej kultúry pri formovaní ekonomických, sociálnych a interetnických väzieb v stredovekých komunitách“.

² Archeologický výskum Oponického hradu viedol D. Repka.

nájdenú na jednej lokalite. Zámerom predloženého príspevku je predstaviť nálezy kachlíc s vyobrazením sv. Margaréty z Oponického hradu a vyhodnotiť ich v kontexte nálezov analogických motívov.

CHARAKTERISTIKA KOLEKCIE KACHLÍC Z OPONICKÉHO HRADU

Kolekcia kachlíc z Oponického hradu obsahuje 3967 fragmentov gotických a renesančných kachlíc. Tie boli zachované v rôznom stave fragmentarizácie a rôznej veľkosti. Presne 2038 vybraných fragmentov bolo bližšie analyzovaných z hľadiska morfológie, typológie, ikonografie, 3D rekonštrukcie kachľovej pece a priestorového rozšírenia kachlíc na hrade (Jančiová 2018; 2019; Jančiová a i. 2019). V analyzovanej kolekcii bolo možné identifikovať minimálne 178 individuálnych kusov kachlíc.

Reliéfné steny komorových kachlíc sú zdobené rôznymi ornamentmi (obr. 2). Najpočetnejší je figurálny ornament (Adam a Eva pri strome poznania, sv. Juraj, sv. Margaréta, zvestovanie Panne Márii, ukrižovanie Ježiša Krista, zoslanie Ducha Svätého, zmŕtvychvstanie Ježiša Krista, posledný súd, dvojica oproti sebe stojacich mužských postáv, jazdec na koni, postava Andreasa Pocabenskeho, masky v medailóne). Na druhom mieste je rastlinný ornament (vínna réva, rozeta, bodliakovitá rastlina, granátové jablko, hlava cherubína v úponkoch akantových listov, Ialia), ďalej geometrický (miskovité priehlbiny, vypuklý medailón, zrkadlový vzor, diamantový vzor, mriežka), heraldický (dvojhlavý orol s erbom, štítonosič) a nakoniec architektonický (strešná krytina) ornament. Povrch takýchto kachlíc je buď rezný (bez úpravy), pokrytý bielou engobou, alebo tiež glazovaný zelenou či žltozelenou farbou.

Obr. 2. Oponický hrad. Škála ornamentov na kachliciach. Legenda: a – figurálny; b – rastlinný; c – geometrický; d – heraldický; e – architektonický.

Motív svätej Margaréty na oponických kachliciach

V kolekcii kachlíc z Oponického hradu je možné identifikovať 66 fragmentov (1,66 %) s motívom sv. Margaréty (tab. I; II). Niektoré z nich bolo možné spojiť a rekonštruovať väčšie časti kachlíc (tab. I: 1, 2, 5, 10; II: 2, 4, 15). Jednoznačné určenie motívu dokladajú fragmenty zobrazujúce ženskú postavu s rozpuštenými prameňmi vlasov, oblečenú v dlhých nariasených šatách po zem a s drakom po jej pravici (tab. I: 1–10). Na základe zachovaných dračích chvostov (tab. I: 1, 5–8, 10) pochádzajú tieto fragmenty minimálne zo šiestich samostatných kachlíc. Ďalšie fragmenty kachlíc zachytávajú len okraje či architektonické orámovanie (tab. I: 11; II: 1–26) kachlíc. Z tordovaného podstavca, ktorý tvorí dolné orámovanie kachlice, vystupujú po obidvoch stranách stĺpiky s fialovými nástavcami. Medzi nimi sa týči profilovaný segmentový oblúk s rebrami gotickej klenby, ktorá sa zbíha do konzoliek a v strede je s visutým svorníkom. Časť nad segmentovým oblúkom zdobia guľovité útvary s pravouhlým mriežkovaním. Takéto orámovanie je typické aj v spojení s ďalšími svätými, ktorých však na Oponickom hrade doposiaľ neevidujeme. Materiálne, veľkosťou, ale aj spôsobom povrchovej úpravy sú všetky fragmenty totožné, a preto ich je možné radiť k jednému motívu, a to motívu sv. Margaréty.

Podľa nálezovej situácie sa zdá, že tieto fragmenty boli súčasťou jednej alebo viacerých pecí z paláca I. juhozápadného, alebo jeho severozápadne susediaceho traktu, ktorý sa tu predpokladá na základe archeologického výskumu v roku 2018 (obr. 3). Uvedený palác bol podľa stavebno-historického výskumu postavený v období včasnej renesancie, t. j. druhej polovici 16. storočia (Bóna/Repka/Sater 2017, 19, obr. 13). Najskôr v tomto období mohli byť kachľové pece inštalované a ich zánik možno na základe datovania vrstvy deštrukcie predpokladať v 17., resp. polovici 17. storočia, kedy hrad zaniká. Spomínaná deštrukcia

Obr. 3. Oponický hrad. Pôdorys hradu s koncentráciou nálezov kachlíc s motívom sv. Margaréty. Legenda: Hradné jadro (horný hrad): 1 – útočištná veža; 2 – hradbový múr I.; 3 – JZ palác I.; 3a – SZ trakt; 4 – SV palác II. Predhradie (dolný hrad): 5 – hradbový múr II.; 6 – SV palác III.; 7 – stavba horspodárstva; 8 – JZ palác IV.; 9 – delová bašta; 10 – hradné nádvorie; 11 – hradná priekopa I. Autor B. Jančiová.

s nálezmi kachlíc sa nachádza nad prepálenou podlahou. Môže ísť o požiar v roku 1645, ktorý spomína už v prvej polovici 19. storočia historik F. Tessedik (*Repka/Sater 2019, 167; Tessedik 1827, 54*).

Povrch všetkých fragmentov je zdobený vrstvou bielej engoby a zelenej glazúry. Hlina tehlovočervenej farby je s obsahom prímiesí, vypálená v oxidačnom prostredí. Čelná vyhrievacia stena³ má tvar vysokého obdĺžnika so zložitou profilovaným obvodovým rámom.

Ani v jednom prípade nebola zachovaná celá dĺžka strany, čo by jednoznačne určilo presný rozmer kachlice. Prekrytím viacerých fragmentov v grafickom programe CorelDraw bolo možné rekonštruovať približné rozmery kachlice, a to sú výška 33 cm a šírka 24 cm. Zachované fragmenty komory so zachytenými ryhami na vonkajších stranách dokladajú polvalcovitý tvar s hĺbkou 9 cm (obr. 4).

Na základe tvaru a veľkosti sú tieto kachlice označované ako základné. Na telese peci vyplňali hlavnú plochu soklovej (strednej) alebo nadstavcovej (najvyššej) časti. V súbore sa objavujú fragmenty dvoch rohových kachlíc s neobvyklou konštrukciou (obr. 5; 6). Obe patria do skupiny asymetrických ľavostranných typov rohových kachlíc (*Smetánka 1969, 232, obr. 3: 2*), ktoré majú na reliéfnych stenách odlišný a nesúvisiaci ikonografický obsah (*Hazlbauer/Frýda 1991, 70, 71*).

Jedna z rohových exemplárov (obr. 5: 2) zachytáva ľavú časť ČVS s fialovým nástavcom a časť pôvodnej komory polvalcovitého tvaru, ktorá je od okraja mierne posunutá. K nej sa pod pravým uhlom (obr. 5: 3, 4) napája špeciálna úzka ČVS bez vlastnej komory, označovaná ako tzv. vyrovnávacia. Tá slúžila k usporiadaniu kachlíc v telese peci do tehlovej väzby (*Pavlík 2017, 12*). Z vrchnej strany je komora rohovkej kachlice ručne domodelovaná vrstvou hlíny. Miesto styku dvoch bočných stien, ktoré je označované ako nárožie, je tvorené mierne rozšíreným obvodovým rámom bez zdobení. Povrch druhej

³ Čelná vyhrievacia stena uzatvára komoru kachlice a bola zdobená reliéfnymi motívami. Ďalej je pre tento pojem použitá skratka ČVS.

Obr. 4. Oponický hrad. Fragment základnej kachlice s motívom svätej Margaréty s polvalcovitým tvarom komory. 1 – predný pohľad; 2 – zadný pohľad; 3 – profil kachlice. Autor B. Jančiová.

ČVS zdobí zeleno glazovaná štylizovaná rastlina s vykrojenými listami⁴ (obr. 5: 1), ktorá je ukončená rozkvitnutým kvetom. V druhom prípade (obr. 6) sa na fragment okraja ČVS z motívu sv. Margaréty s drakom (obr. 6: 2) napája pod pravým uhlom časť úzkej vyrovnávacej ČVS, s rovnakým vyobrazením štylizovanej rastliny (obr. 6: 1). Podobný variant rohových kachlíc predstavujú tri nálezy z neskorého stredovekej dielni v Třebíči (Loskotová 2011b). V tomto prípade sa na zachovanú ČVS s komorou napája bočná ČVS, ktorá však bola z vnútornej strany upevnená k plášťu komory keramickými valčekmi umiestnenými v rohoch.

Takéto morfológicko-technologické určenie nám pomáha pri samotnej rekonštrukcii pece. Všeobecne sa predpokladá sa, že exempláre s polvalcovitou komorou vytvárali valcovitú podobu konkrétnej (väčšinou nadstavcovej) časti pece (Loskotová 2011a, 64). V prípade rohových kachlíc s motívom sv. Margaréty z Oponického hradu sa ukazuje zapojenie polvalcovitej komory do kvadratického tvaru pece.

⁴ Podľa herbára (Janča/Zentrich 1995a; 1995b) má tento motív najväčšiu podobnosť s rastlinami z čeľade astrovité (rôzne druhy bodliakov, Pestrec mariánsky) či prhlavovité (Prhlava dvojdomá).

Obr. 5. Oponický hrad. Fragment rohovej kachlice. 1 – fragment ľavej ČVS so štylizovanou rastlinou; 2 – fragment pravej ČVS s motívom svätej Margaréty; 3 – spodný pohľad na napojenie; 4 – bočný pohľad na napojenie. Foto B. Jančiová.

Obr. 6. Oponický hrad. Fragment rohovej kachlice. 1 – fragment ľavej ČVS so štylizovanou rastlinou; 2 – fragment okraja pravej ČVS s motívom svätej Margaréty. Foto B. Jančiová.

Banskobystrický typ kachlíc

Vyššie opísané kachlice sú podobné tzv. banskobystrickému typu kachlíc. Ide o kachlice, ktoré v priebehu 15. storočia vyrábala na objednávku významná kachliarska dielňa v Banskej Bystrici a vykazujú tak spoločné technologické i umelecké znaky. V poslednom období svojej existencie sa táto dielňa zameriavala na výrobu špecifickej série kachlíc s postavami svätcov. Charakteristická je ich vysoká výtvarná, ale aj estetická úroveň, čo je dokladom spolupráce hrnčiara s rezbárom (Mácelová 2006, 373). Väčšie množstvo (glazovaných aj neglazovaných) kachlíc, tri kusy keramických foriem a jamu na získavanie hrnčiarskej hliny, ktorá bola zámerne zasypaná kachlicami po zániku dielne, sa podarilo nájsť v záhrade bývalého domu Dr. Samuela Bothára na Dolnej ulici 35 v Banskej Bystrici, kde je samotná dielňa lokalizovaná (Holčík 1974, 175, 176; Mácelová 2006, 373, 374).

Š. Holčík (1974, 177–179) rozdelil kachlice s postavami svätcov podľa profilácie rámu do dvoch skupín. Podľa neho sa pri výrobe vkladali do vopred vytvorených rozličných hlinených rámov modely postáv s ich príslušnými atribútmi. Budúci majiteľ pece si tak na objednávku mohol dať vyrobiť kachlice rôznej veľkosti a rôzneho rámu (Holčík 1974, 187, 188; Mácelová 2009, 271).

Obr. 7. Nálezy kachlíc s motívom svätej Margaréty (biela farba) v rámci rozšírenia kachlíc tzv. banskobystrického typu (čierna farba). 1 – Banská Bystrica; 2 – Banská Štiavnica; 3 – Beckov; 4 – Branč; 5 – Bratislava; 6 – Bzovík; 7 – Čabraď; 8 – Devín; 9 – Filákov; 10 – Kremnica; 11 – Oponice; 12 – Orava; 13 – Rimavské Janovce; 14 – Rimavská Sobota; 15 – Rožňava; 16 – Rumanová; 17 – Sitno; 18 – Slovenská Lupča; 19 – Sobôtko; 20 – Šahy; 21 – Šášov; 22 – Šintava; 23 – Širkovce; 24 – Špania dolina; 25 – Topolčianky; 26 – Trebišov; 27 – Trenčín; 28 – Viničné; 29 – Uhrovec; 30 – Rožňov nad Radhoštem; 31 – Uherské Hradište; 32 – Eger; 33 – Hollókő; 34 – Salgó; 35 – Scsecsény; 36 – Szanda.

Do spoločnej skupiny patria kachlice s realistickým stvárnením celej alebo trojštvrťovej postavy, so svätožiarou okolo hlavy, s príslušným atribútom v ruke a odevom typickým pre obdobie gotiky, ktorá je vsadená do architektonického orámovania gotickej klenby. Ich čelná vyhrievacia stena má tvar obdĺžnika a môže dosahovať výšku až 35 a šírku 26 cm (Kvietok/Mácelová 2013, 8). V takomto vyhotovení sa objavujú vyobrazenia šiestich svätcov, a to sv. Jána Evanjelistu, sv. Kataríny, sv. Barbory, sv. Doroty, sv. Kláry a sv. Margaréty. Kachliarska dielňa v Banskej Bystrici bola známa ich výrobou v posledných dvoch desaťročiach 15. storočia až do svojho zániku pri veľkom požiari mesta, a to 10. apríla 1500 (Kvietok/Mácelová 2013, 5).

Viacere motívy banskobystrickej dielne prenikli aj za hranice stredovekého banského regiónu (Mácelová 2006, 370, 371). Dokladom sú viaceré nálezy z územia Slovenska, tiež Česka a ojedinele Maďarska (obr. 7). Kachlice s motívom sv. Margaréty s drakom a pod gotickou klenbou, ktorým sa tento článok venuje, sú doposiaľ známe z Banskej Bystrice (tab. III: 4), hradu Beckov (tab. III: 2), Bratislavského hradu (tab. III: 1), vodného hradu Šintava (tab. III: 3), hradu Uhrovec⁵ (tab. III: 5), z priestoru stredovekého osídlenia obce Rumanová (tab. IV: 4), tri kusy z hradu v Topolčiankach (tab. IV: 1–3) a najnovšie aj z Oponického hradu (tab. I; II)⁶. Tieto kachlice pochádzajú z prostredia hradov a kaštieľov západného Slovenska. Náhodný nález z Rumanovej je tiež možné spájať s tunajšou šľachtou alebo kaštieľom, ktorý sa v písomných prameňoch spomína v roku 1663 (Bielich 2016, 167). Výnimku predstavuje len jeden fragment z Banskej Bystrice, ktorý pochádza priamo z mestského prostredia kachliarskej dielne.

Všetky zozbierané kachlice zodpovedajú svojim umeleckým a technologickým prevedením tzv. banskobystrickému typu kachlíc. Je u nich možné identifikovať jednotné výrazové prostriedky, bez akýchkoľvek

⁵ Medzi najnovšie nálezy patrí kachlica s motívom sv. Margaréty z výskumu Archeologickej spoločnosti Triglav, s. r. o., na hrade Uhrovec počas sezóny 2019. Kachlica bola nájdená po veternej smršti spojenej s búrkou pod severovýchodným palácom v strmom svahu. Predmetný nález bol pravdepodobne vyplavený z vrstiev sute (informácia P. Šimčík).

⁶ Pri získavaní základných vlastností sledovaných kachlíc a ich vkladaní do jednotlivých tabiel (tab. 1) sme vychádzali z publikovaných informácií a bližších informácií od autorov, ktoré sme v dostupných prípadoch podrobili revíznemu výskumu. Informácie, ktoré sú nejasné sú preto označené otáznikom.

Tabela 1. Základné informácie o nálezoch kachlíc s motívom sv. Margaréty.

Číslo	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Lokalita	Banská Bystrica – Dolná ulica č. 35	Hrad Beckov	Bratislavský hrad	Oponický hrad	Rumanová-Šomoše	Hrad Šintava	Hrad Topoľčianky	Hrad Uhrovec
Obrazová príloha	Tab. III: 4	Tab. III: 2	Tab. III: 1	Tab. I, II	Tab. IV: 4	Tab. III: 3	Tab. IV: 1, 2, 3	Tab. III: 5
Počet kachlíc	1	1	1	min. 6	1	1	3	1
Typ	základná	základná, riadková (?), nástavcová (?)	základná, riadková, nástavcová (?)	základné rohové	základná	komorová, základná, riadková, nástavcová	komorová, základná, riadková	komorová, základná
Stav zachovania	fragment ČVS	fragment ČVS – domodelovaný	fragment ČVS – domodelovaný	fragment ČVS a komory	fragment ČVS a komory (?) – domodelovaný	fragment ČVS – domodelovaný	takmer celá ČVS, fragment ČVS, fragment ČVS a komory	fragment ČVS
Rozmery (v. x š. x hl.)	–	30,5 x 22 x 5,4 cm	36 x 26 x 6,2 cm	33 x 24 x 9 cm	23 x 17 x 5 cm	37,6 x 25,9 x 6 cm	29,5 x 22,3 x 7 cm	–
Komora	–	–	–	polvalcovitá	oválna (?)	–	pravdepodobne kužeľová	–
Farba črepu	bledohnedá s červeným odtieňom vo vnútri	tehlovočervená	tehlovočervená	tehlovočervená	tehlovočervená	bledohnedá	tehlovočervená	bledohnedá
Úprava povrchu	biela engoba s fľačikom zelenej glazúry	biela engoba a zelená glazúra	biela engoba (?) a zelená glazúra	biela engoba a zelená glazúra	biela engoba (?) a zelená glazúra	polychrómna glazúra	biela engoba a zelená glazúra	polychrómna glazúra
Odtlačok textilu	–	áno	?	áno	?	?	áno	áno
Datovanie	pred r. 1500	prelom 15.–16. stor.	15. stor.	2. pol. 16.–17., resp. pol. 17. stor.	2. pol. 15. stor.	16. stor.	záver 15. až po 16. stor.	začiatok 16. stor.
Spôsob získania	zistovací archeologický výskum prof. Gejza Balašu v r. 1974	archeologický výskum v r. 1971–1976	archeologický výskum hradného paláca v r. 1958–1959	systematický archeologický výskum Katedry archeológie FF UKF v Nitre v r. 2015–2018	súkromná zbierka	archeologický výskum v r. 1987	záchranný archeologický výskum v r. 1990	náhodný nález z r. 2019
Uloženie	SS múzeum v Banskej Bystrici	Podjavorinské múzeum v Novom meste nad Váhom	SNM – Archeologické múzeum	Katedra archeológie FF UKF v Nitre	súkromná zbierka	expozícia mestského múzea v Seredi	expozícia Ponitrianskeho múzea v Nitre, AÚ SAV Nitra	dočasne Archeologická spoločnosť Triglav, s. r. o.
Literatúra	Mácelová 2009, 273, 276	Kodoňová/Tothová 1995, 43; Kvietok/ Mácelová 2013, 52	Bielich 2010, evid. č. 0151 Holčík 1974, 177; 1978; Kvietok/ Mácelová 2013, 51; Ratkosá a i. 1960, 159	Jančiová 2018, 57; Jančiová 2019, 133; Jančiová a i. 2019, 40–42	Bielich 2016, 167, 170	Bielich 2010, evid. č. 0156; Bugyiová 1989, 7; Egyházy- Jurovská/Furyová 1993; Ižof 2002; Kvietok/Mácelová 2013, 52	Ruttkay 2008, 125, 131, 185, 230	nepublikovaná

zmien v obraze ČVS a bez sekundárnych úprav pozadia či rámu. Základné informácie o sledovaných kachliciach sú zhrnuté v priloženej tabele 1.

Väčšina z týchto nálezov sa zachovala len v podobe malých fragmentov (Banská Bystrica – tabela 1: 1; tab. III: 4; hrad Uhrovec – tabela 1: 8; tab. III: 5; hrad v Topoľčiankach – tabela 1: 7; tab. IV: 2, 3), iné boli následne domodelované do celkového motívu (hrad Beckov – tabela 1: 2; tab. III: 2; Šintava – tabela 1: 6; tab. III: 3) a ojedinele sa podarilo nájsť väčšie kusy čelných vyhrievacích stien kachlíc so zachovanou výškou a šírkou. Najväčšie rozmery dosahuje ČVS kachlice z Bratislavského hradu (36 x 26 cm; tabela 1: 3; tab. III: 1), po nej nasleduje veľkosť ČVS určená na základe digitálnej rekonštrukcie viacerých fragmentov kachlíc z Oponického hradu (33 x 24 cm; tabela 1: 4) a nakoniec kachlica z hradu v Topoľčiankach (29,5 x 22,3 cm; tabela 1: 7; tab. IV: 1). Rozmery uvádzané pri zvyšných exemplároch (tabela 1: 2, 5, 6) zodpovedajú domodelovaným kachliciach, a preto sú len približné.

Na niektorých kachliciach sa zachovala aj časť komory. Dva exempláre z hradu v Topoľčiankach majú pravdepodobne kužeľovú komoru, pri jednom aj s doloženou hĺbkou 7 cm (tabela 1: 7). Kachlica z Rumanovej má oválnu komoru s hĺbkou 5 cm (tabela 1: 5). Odlišná terminológia v oboch prípadoch pravdepodobne zodpovedá rovnakému tvaru komory, ktorá bola vyrobená na hrnčiarskom kruhu a následne spojená s ČVS⁷. Naopak oponické kusy majú polvalcovitý tvar komory s hĺbkou až 9 cm (tabela 1: 4).

Fragmenty kachlíc sa tiež odlišujú absenciou alebo prezenciou odtlačku textilu na zadných stranách ich ČVS. Kachlice z hradu Beckov (tabela 1: 2), Uhrovec (tabela 1: 8), hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7) a Oponického hradu (tabela 1: 4) majú prítomný odtlačok textilu, zatiaľ čo fragment z Banskej Bystrice (tabela 1: 1) je bez odtlačku. Pri zvyšných exemplároch (tabela 1: 3, 5, 6) nebolo možné zodpovedať túto otázku.

Z hľadiska materiálu je na kachliciach s motívom sv. Margaréty možné rozlíšiť dvojaké sfarbenie črepu. Kachlice z Banskej Bystrice (tabela 1: 1; tab. III: 4), Šintavy (tabela 1: 6; tab. III: 3) a Uhrovca (tabela 1: 8; tab. III: 5) vykazujú bledohnedú farbu črepu, zatiaľ čo ostatné kusy z Beckova (tabela 1: 2; tab. III: 2), Bratislavského hradu (tabela 1: 3; tab. III: 1), Oponického hradu (tabela 1: 4; tab. I; II), hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7; tab. IV: 1–3) a Rumanovej (tabela 1: 5; tab. IV: 4) majú typickú tehlovočervenú farbu hliny vypálenú v oxidačnom prostredí.

Vo väčšine prípadov nešlo o nálezy in situ, a preto sa datovanie kachlíc opiera o fragment z Banskej Bystrice, ktorý bol nájdený priamo v priestore bývalej kachliarskej dielne a na základe nálezovej situácie bol datovaný pred rok 1500. Tento fragment (tabela 1: 1; tab. III: 4) je so zvyškami po bielej engobe a s fliačikom zelenej glazúry na sukni sv. Margaréty, čo dokladá, že kachlica mohla byť pôvodne zdobená glazúrou. Pri datovaní ďalších kusov sa tak vychádza aj z ich povrchovej úpravy. Zelenoglazované kachlice z hradu Beckov (tabela 1: 2; tab. III: 2), Bratislavského hradu (tabela 1: 3; tab. III: 1), z Rumanovej (tabela 1: 5; tab. IV: 4) a z hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7; tab. IV: 1–3) sú tak automaticky spájané s produkciou banskobystrickej dielne pred rokom 1500. Nálezy kachlíc s polychrómnou glazúrou z hradu Šintava (tabela 1: 6; tab. III: 3) a Uhrovec (tabela 1: 8; tab. III: 5) sú datované až do 16. storočia. Zdobenie kachlíc kombináciou až šiestich farieb sa objavuje okolo prelomu 15. a 16. storočia ale k väčšiemu rozšíreniu došlo až na začiatku 16. storočia (Holl 1983, 267; Mácelová 2009, 273; Smetánka 1968, 572; Voit/Holl 1963, 25). Podľa J. Hošša (1997, 96) môžeme nálezy kachlíc banskobystrického typu s polychrómnym glazovaním vysvetliť použitím staršej gotickej formy alebo odkopírovaním pôvodného gotického reliéfu s niekoľkodesaťročným odstupom. Nové možnosti prináša nález fragmentov zelenoglazovaných kachlíc s motívom sv. Margaréty z Oponického hradu (tabela 1: 4; tab. I; II). Svojím umeleckým prevedením jednoznačne zodpovedajú banskobystrickému typu, ale na základe nálezovej situácie na hrade sú datované do mladšieho obdobia, a to od druhej polovice 16. do 17., resp. prvej polovice 17. storočia.

VYHODNOTENIE

Nálezy kachlíc z Oponického hradu s motívom sv. Margaréty (tab. I; II) dokladajú, že výroba banskobystrického typu kachlíc pokračovala aj v období renesancie. Potvrdzujú to aj nedávne výskumy, ktoré upresnili datovanie nálezov banskobystrického typu kachlíc z maďarských hradov Salgó, Szécsény, z Filakovského hradu a hradu Čabrad. Na základe rozpoznania kultúrnych vrstiev boli datované do prvej polovice 16. storočia (Rakonczay 2018, 222).

⁷ Ďalej používame pre tento tvar pojem kužeľovitá komora.

V súvislosti s týmto sa otvára otázka originality banskobystrickej dielne, kópií alebo napodobenín inými dielňami. Pri výrobe kachlíc môžeme rozlišovať výrobky materskej dielne, jej filiálky alebo presídlením majstra a kópie cudzej dielne, spravidla odtlačkom pôvodnej kachlice. Dokladom cudzej produkcie môžu byť metrické rozdiely vo výrobkoch, odlišné zloženie hliny, spôsob vypaľovania, tvar komory či rozdiel v technológii výroby ČVS a ich povrchovej úprave (Hoššo 1997, 100, 101).

Experimentálne bolo zistené, že reliéfy kachlíc vyrobené „pirátskym“ kopírovaním sú o 14 až 20 % menšie ako originál a sú s menej jasným reliéfom (Holčík 1978, 10; Mikšík/Hanykýř/Hazlbauer 1986). Pri porovnávaní nálezov kachlíc so sv. Margarétou je možné čiastočne vychádzať z rozmerov ich ČVS. Zachované rozmery kachlice z hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7), Bratislavského hradu (tabela 1: 3) a rekonštruované rozmery z Oponického hradu (tabela 1: 4) dokladajú, že kachlice nepochádzali z jednej série výroby. Zdá sa, že oponické a topoľčianske exempláre mohli byť vyrobené kopírovaním originálneho reliéfu.

S celkovou morfológiou sa spája aj tvar či hĺbka komory. Podľa všeobecne platného názoru prežívala pôvodná gotická kuželovitá komora aj v období renesancie, postupne sa však skracovala, až sa z nej stala komora s kvadratickým ústím, ktorá sledovala obvodový tvar a veľkosť čelnej vyhrievacej steny (Smetánka 1968, 565; Vlach 2011, 76). Na sledovaných kachliciach s motívom sv. Margaréty je zachovaná komora len na nálezoch z hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7), Oponického hradu (tabela 1: 4) a Rumanovej (tabela 1: 5). Odlišný tvar a hĺbka ich komory vypovedá o rozdielnom konštrukčnom zapojení kachlíc v telese peci.

S technológiou výroby súvisí aj prítomnosť odtlačkov textilu na zadných stranách ČVS kachlíc. Existuje viacero názorov o sekundárnom využití textílií v procese výroby kachlíc (Hložek/Loskotová 2017, 857; Mikšík/Hanykýř/Hazlbauer 1986, 510, 511; Sikorski 2000, 150, 151). Podľa teórie Z. Hazlbauera (1998, 29–31) gotické kachliarstvo nevyužívalo pri formovaní reliéfu textíliu, ale drevenú či hlinenú dosku. Využitie textílie pri vtlačaní hliny do formy sa objavilo až ako inovácia vo výrobe renesančných kachlíc. Túto teóriu potvrdzujú aj kachlice s motívom sv. Margaréty, keď fragment najstaršej kachlice z Banskej Bystrice bol bez odtlačkov (tabela 1: 1). Na druhej strane nálezy z hradu Beckov (tabela 1: 2), Uhrovca (tabela 1: 8), hradu v Topoľčiankach (tabela 1: 7) a Oponického hradu (tabela 1: 4) mali zachovaný odtlačok textilu na zadných stranách ČVS.

Povrchová úprava kachlíc závisela od konkrétneho objednávateľa. Existuje možnosť, že banskobystrická dielňa sa pred koncom svojej existencie podieľala aj na polychrómnom zdobení kachlíc. Dokladá to nález fragmentu kachlice banskobystrického typu s vyobrazením sv. Imricha z mestského hradu v Banskej Bystrici, ktorý je datovaný na prelom 15. a 16. storočia (Kvietok/Mácelová 2013, 46). Kachliarska dielňa v Banskej Bystrici mala obchodné kontakty s významnými európskymi centrami, odkiaľ prichádzali nové trendy a najproduktívnejšie obdobie dosahovala práve v posledných dvoch desaťročiach 15. storočia (Kvietok/Mácelová 2013, 7).

Pri riešení pôvodu výroby jednotlivých kachlíc je možné na základe farby hliny vyčleniť dve skupiny kachlíc. Dvojaké sfarbenie, ako výsledok rozdielneho spôsobu výpalu či využitia odlišných typov hlin, môže identifikovať pôvod z dvoch samostatných dielní. Každý majster využíval vlastné suroviny podľa jeho dostupnosti k zdroju hlin (Smetánka 1968, 556–558). Presnejšie závery by poskytla až petrografická analýza.

Novšia štúdia z roku 2018 (Györkös a i. 2018) sa zamerala na porovnanie 79 fragmentov kachlíc banskobystrického typu z lokalít ako je Banská Bystrica, Salgó, Eger a Szécsény. Na základe surovinového zloženia a výrobnej techniky jednotlivých kusov sa podarilo vyčleniť tri hlavné skupiny, ktoré boli vyrobené minimálne v dvoch dielňach (Györkös a i. 2018, 45, 46). To dokladá pravdepodobné šírenie technologických znalostí prostredníctvom negatívov kachlíc do lokálnych dielní. R. Rakonczay (2018) zaznamenala podobnosť jednotlivých motívov banskobystrického typu kachlíc na hrade Čabraď, Sitno, v Šahách a Banskej Štiavnici, na základe čoho vyčlenila skupinu kachlíc historického okresu Hont v rámci širšieho banskobystrického okruhu. Lokálnu dielňu predpokladá v Banskej Štiavnici, nakoľko bola v stredoveku rovnako ako Banská Bystrica významným banským mestom. Tie mali kontakty s dôležitými európskymi centrami obchodu či výroby a lákali tak rôznych domácich i zahraničných majstrov (Kvietok/Mácelová 2013, 7).

Rovnaká situácia sa ukazuje aj v prípade vyššie sledovaných kachlíc s motívom sv. Margaréty. V rámci celkového rozšírenia kachlíc banskobystrického typu v severnej časti Karpatskej kotliny sa motív sústreďuje v západnej časti Slovenska (obr. 7). Je preto možné, že po zániku banskobystrickej kachliarskej dielne pokračovala výroba tohto motívu práve v tomto priestore.

ZÁVER

Príspevok predstavuje novozískané nálezy kachlíc s motívom svätej Margaréty s drakom pod gotickou klenbou z Oponického hradu v kontexte nálezov analogických motívov z Banskej Bystrice, Rumárovej, z hradu Beckov, Šintava, z Bratislavského hradu, hradu v Topoľčiankach a najnovšie aj z hradu Uhrovec. Svojím umeleckým prevedením zodpovedajú kachliciam tzv. banskobystrického typu s postavami svätcov.

Na výrobu tohto špecifického motívu sa v posledných desaťročiach 15. storočia zameriavala kachliarska dielňa v Banskej Bystrici. Aj keď samotná dielňa zanikla pri požiari mesta 10. apríla 1500, objavujú sa nálezy kachlíc z mladšieho obdobia. Príkladom sú fragmenty z Oponického hradu, ktoré sú na základe nálezovej situácie na hrade datované do druhej polovice 16. až 17., resp. polovice 17. storočia. Nálezy svedčia o tom, že výroba charakteristických kachlíc s motívom sv. Margaréty s drakom pod gotickou klenbou pokračovala aj v období renesancie. Pravdepodobne prebiehala výroba kopírovaním pôvodných reliéfov, o čom svedčí zmena rozmerov kachlíc z Oponického, Bratislavského hradu a z hradu v Topoľčiankach. Ďalším dokladom je tiež prítomnosť odtlačku textilu na zadných stranách čelných vyhrievacích stien kachlíc z Oponického hradu, hradu v Topoľčiankach a hradu Beckov. Potvrďuje to samotnú teóriu, že využitie textílie nastupuje ako inovácia počas výroby kachlíc v období renesancie.

Kachlice s týmto motívom sa koncentrujú na západnom Slovensku, čo naznačuje existenciu lokálnej dielne práve v tomto priestore. Prínosom by boli revízne výskumy, ako aj prehodnotenie nálezových situácií s výskytom kachlíc.

Tab. I. Oponický hrad. Fragmenty kachlíc s motivem svätej Margaréty. Foto B. Jančiová.

Tab. II. Oponický hrad. Fragmenty kachlíc s motívom svätej Margaréty. Foto B. Jančiová.

Tab. III. Nálezy kachlíc s motívom svätej Margaréty. Legenda: 1 – Bratislavský hrad (*Kvietok/Mácelová 2013, 51*); 2 – hrad Beckov (foto B. Jančiová); 3 – hrad Šintava (foto B. Jančiová); 4 – Banská Bystrica (foto B. Jančiová); 5 – hrad Uhrovec (foto P. Šimčík).

Tab. IV. Nálezy kachlíc s motívom svätej Margaréty. Legenda: 1–3 – hrad v Topoľčiankach (Ruttkay 2008, 185, 230, tab. IV: B7; XLIX: B8, B9); 4 – Rumanová (Bielich 2016, 170, obr. 7).

LITERATÚRA

- Bielich 2010
M. Bielich: *Kachlice z hradov západného Slovenska*. Katalóg. Dizertačná práca. AÚ SAV v Nitre. Nitra 2010. Nepublikované.
- Bielich 2016
M. Bielich: Stredoveké osídlenie v Rumanovej. *Zborník SNM 110. Archeológia* 26, 2016, 163–171.
- Bóna/Repka/Sater 2017
M. Bóna/D. Repka/P. Sater: *Oponický hrad. Dejiny, výskum a obnova pamiatky*. Nitra 2017.
- Bugyiová 1989
D. Bugyiová: Rekonštrukcia keramických kachlíc zo 16. storočia. *Spravodaj OVM Galanta* 4, 1989, 72–75.
- Egyházy-Jurovská/Füryová 1993
B. Egyházy-Jurovská/K. Füryová: *Stredoveké kachlice*. Katalóg. Bratislava 1993.
- Györkös a i. 2018
D. Györkös/B. Bajnóczi/G. Szakmány/E. Balogh-László/M. Szabó/M. Tóth: A besztercebányai (Banská Bystrica) típusú kályhacsempék archeometriai kutatásának előzetes eredményei. *Archeometriai Műhely* 15, 2018, 45–56.
- Hazlbauer 1998
Z. Hazlbauer: *Krása stredovekých kamen. Odras náboženských ideí v českém uměleckém řemesle*. Praha 1998.
- Hazlbauer/Frýda 1991
Z. Hazlbauer/F. Frýda: České rohové reliéfní kachle 15. století –morfologie, funkce a technologie jejich výroby. *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie* 6, 1991, 64–103.
- Hložek/Loskotová 2017
M. Hložek/I. Loskotová: Kachle s otisky textilu. *Archaeologia historica* 42, 2017, 849–861.
- Holčík 1974
Š. Holčík: Stredoveká kachliarska dielňa v Banskej Bystrici – Mittelalterliche Kachelwerkstätte in Banská Bystrica. *Zborník SNM 68. História* 14, 1974, 175–195.
- Holčík 1978
Š. Holčík: *Stredoveké kachliarstvo*. Bratislava 1978.
- Holl 1983
I. Holl: Középkori kályhacsempék Magyarországon III. *Archaeologiai Értesítő* 110, 1983, 201–220.
- Hoško 1997
J. Hoško: K technologii a lokalizácii výroby neskorogotických kachlíc na Slovensku. *Zborník SNM 91. Archeológia* 7, 1997, 95–102.
- Ižof 2002
J. Ižof: Sereď od praveku po stredovek. In: E. Vrabcová/R. Petrovič (ed.): *Sereď. Dejiny mesta*. Sereď 2002, 23–38.
- Janča/Zentrich 1995a
J. Janča/J. A. Zentrich: *Herbář léčivých rostlin* 2. Ostrava 1995.
- Janča/Zentrich 1995b
J. Janča/J. A. Zentrich: *Herbář léčivých rostlin* 3. Ostrava 1995.
- Jančiová 2018
B. Jančiová: *Kachlice z Oponického hradu*. Diplomová práca. Katedra archeológie FF UKF v Nitre. Nitra 2018. Nepublikované.
- Jančiová 2019
B. Jančiová: Príspevok k poznaniu dobovej módy 15. a 16. storočia na príklade nálezov kachlíc z Oponického hradu. In: *Sedem kruhov Jozefa Bujnu*. Studia Historica Nitriensia. Supplementum. Mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Jozefa Bujnu. Nitra 2019, 125–142.
- Jančiová a i. 2019
B. Jančiová/D. Repka/P. Sater/M. Styk: *Kachlice z Oponického hradu*. Nitra 2019.
- Kodoňová/Tóthová 1995
M. Kodoňová/Š. Tóthová: *Hrad Beckov. Výsledky výskumu národnej kultúrnej pamiatky*. Bratislava 1995.
- Kvietok/Mácelová 2013
M. Kvietok/M. Mácelová: *Krása kachlíc. Katalóg výstavy. Vzácné neskorogotické a renesančné kachlice*. Banská Bystrica 2013.
- Loskotová 2011a
I. Loskotová: *Brněnské kamnové kachle období gotiky*. Dizertačná práca. Ústav archeologie a muzeologie, FF MU v Brne. Brno 2011. Nepublikované.
- Loskotová 2011b
I. Loskotová: Variantní řešení konstrukce rohového kachle. In: Z. Měřinský (ed.): *Výrobní a technologické aspekty středověkých a raně novověkých komorových kachlů: seminar. Uherské Hradiště 11. února 2009*. Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana III. Brno 2011, 53–60.
- Mácelová 2006
M. Mácelová: Atribúty svätca na gotických kachliciach stredoslovenskej banskej oblasti. In: R. Koziak (ed.): *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II*. Bratislava 2006, 369–382.
- Mácelová 2009
M. Mácelová: Nepublikovaný súbor neskorogotických kachlíc z Dolnej ulice v Banskej Bystrici. *Archaeologia historica* 34, 2009, 269–283.
- Mikšík/Hanykýř/Hazlbauer 1986
M. Mikšík/V. Hanykýř/Z. Hazlbauer: Studie podmínek výroby reliéfních ploch pozdně středověkých kachlů. *Archaeologia historica* 11, 1986, 505–513.
- Pavlík 2017
Č. Pavlík: *Velký obrazový atlas gotických kachlových reliéfů. Čechy, Morava, české Slezko*. Praha 2017.
- Rakoncay 2018
R. Rakoncay: „Der Kachelofen des Erzbischofs“ Ofenkacheln aus der Burg Čabrad (Slowakei) und der Kachelkreis von Neusohl um 1500. *Burgen und Schlösser* 4, 2018, 216–225.
- Ratkoš a i. 1960
P. Ratkoš/J. Lichner/B. Polla/T. Štefanovičová: *Bratislavský hrad*. Bratislava 1960.

- Repka/Sater 2019 D. Repka/P. Sater: Erb na kamennom článku z Oponického hradu. Pôsobenie Horváthovcov v rodinnom sídle Aponiovcov. *Studia Historica Nitriensia* 23, 2019, 158–170.
- Repka/Sater/Šimunková 2017 D. Repka/P. Sater/K. Šimunková: Archeologické nálezy z Oponického hradu. *Študijné zvesti AÚ SAV* 62, 2017, 181–206.
- RuttKay 2008 M. RuttKay: Kachlice z hradu v Topoľčiankach. *Študijné zvesti AÚ SAV* 43, 2008, 123–234.
- Sikorski 2000 A. Sikorski: Odciski tkanin na renesansowym kaflu z Łekna – Cloth Imprints on a Renaissance Stove-Tile from Łekno. *Archaeologia Historica Polona Tomus* 8, 2000, 143–152.
- Smetánka 1968 Z. Smetánka: Technologie výroby českých kachlů od počátku 14. století do počátku 16. století. *Památky archeologické* 59, 1968, 543–578.
- Smetánka 1969 Z. Smetánka: K morfologii českých středověkých kachlů. *Památky archeologické* 60, 1969, 228–265.
- Tessedik 1827 F. Tessedik: Die Burgen – Appony. In: J. Hormayr/A. Mednyánszky. *Taschenbuch für die verläändische Geschichte* VII. Wien 1827, 28–54.
- Vlach 2011 J. Vlach: *Hrnčířská dílna v 15.–16. století. Výroba kamnářských kachlů a dalších proků středověkých kamen.* Archaeologia Mediaevalis Moravica et Silesiana 3. Brno 2011.
- Voit/Holl 1963 P. Voit/I. Holl: *Alte ungarische Ofenkacheln.* Budapest 1963.

Stove Tiles Depicting Saint Margaret from Oponice Castle

Barbora Jančiová

Summary

Banská Bystrica in Central Slovakia was an important center of stove tile production in the Middle Ages, until the city fire in 1500 AD. The production of stove tiles in this town stood out by its unique art design of the motifs on the front heating walls and exceed of Medieval mining region. Stove tiles attributed to the Banská Bystrica type of stove tiles have been found in the territory of the northern part of the Carpathian basin, specifically in Slovakia, Northern Hungary, and Eastern Czech Republic. Earlier archaeological and historical studies classified the production of these stove tiles automatically to the Banská Bystrica manufactory and the period before its extinction in 1500 AD.

According to the latest findings dated by stratigraphic sequences, this type of stove tile also appears in the following period. The petrographic analysis of raw materials investigated on the same stove tiles from different sites in Central Europe as well as the concentrations of the specific types of its motifs led to the same conclusion.

The archaeological research of Oponice castle (district Topoľčany) brought a new view to this topic. During excavations in 2015–2018, numerous collections of Gothic and Renaissance stove tiles were obtained, including 66 fragments (1.66 %) of stove tiles depicting Saint Margaret with a dragon under the gothic vault. These fragments (Pl. I; II) can be classified to the specific series of Banská Bystrica type of stove tiles with figures of Saints, but they are dated from the second half of 16th to 17th or mid 17th centuries by archaeological context.

Similar stove tiles depicting Saint Margaret were discovered in Bratislava castle (Pl. III: 1), Beckov castle (Pl. III: 2), Šintava castle (Pl. III: 3), Uhrovec castle (Pl. III: 5), Rumanová village (Pl. IV: 4), Banská Bystrica city – Dolná ulica 35 Street (Pl. III: 4) and three pieces in Topoľčianky castle (Pl. IV: 1–3). All of these stove tiles are characterized by uniform artistic features, no differences in motifs and no editing of the backgrounds or frames on the front heating walls. Some stove tiles are different in the kind of clay used, surface treatment, and also by its size and the presence of fabric imprints on the backside of the front heating wall.

Based on the fabric imprints and the size of the stove tiles, these traits suggest the continuation of production of the stove tiles depicting Saint Margaret also in the Renaissance period. Specifically, the stove tiles from Oponice castle and Topoľčianky castle do differ from the specimen found in Bratislava castle; both are smaller and therefore were probably made by a copy of the original relief.

Fabric imprints occur on stove tiles from Oponice castle, Topoľčianky castle and Beckov castle. In contrast, the fragment found in Banská Bystrica has no fabric imprints. This fact confirms the theory, which claim that the fabric was not used in stove tiles production before the Renaissance period, only after.

In general extension of Banská Bystrica type of stove tiles, the concentration of stove tiles depicting Saint Margaret with a dragon just in the area of Western Slovakia can be seen (Fig. 7). It seems, that local workshop production took place somewhere in this region.

Fig. 1. Oponice castle. Type of stove tiles. Legend: a – vessel-stove tiles; b – niche-stove tiles; c – panel-stove tiles; d – decorative elements; e – unspecified.

Fig. 2. Oponice castle. Types of motifs on panel-stove tiles. Legend: a – figural; b – vegetal; c – geometric; d – heraldic; e – architectural.

Fig. 3. Oponice castle. Ground plan of the castle with the concentration of stove tiles findings depicting Saint Margaret. Legend: Upper castle: 1 – keep; 2 – curtain wall; 3 – Palace I southwestern; 3a – northwestern tract; 4 – Palace II northeastern. Lower castle: 5 – curtain wall II; 6 – Palace III northeastern; 7 – farm feature; 8 – Palace IV southwestern; 9 – cannon roundel Tereš; 10 – courtyard; 11 – ditch I. Author B. Jančiová.

Fig. 4. Oponice castle. Fragment of basic panel-stove tile depicting Saint Margaret with the semi-cylindrical shape of chamber. 1 – front view; 2 – backside view; 3 – profile of stove tile. Photo B. Jančiová.

Fig. 5. Oponice castle. Corner panel-stove tile: 1 – fragment of the left front heating wall depicting plant; 2 – fragment of the right front heating wall depicting Saint Margaret; 3 – bottom view to the joining both front heating walls; 4 – side view to the joining both front heating walls. Photo B. Jančiová.

Fig. 6. Oponice castle. Corner panel-stove tiles: 1 – fragment of the left front heating wall depicting plant; 2 – fragment of the edge of right front heating wall depicting Saint Margaret. Photo B. Jančiová.

Fig. 7. Map with the panel-stove tiles findings depicting Saint Margaret (white square) within distribution of so-called Banská Bystrica type of stove tiles (black point): 1 – Banská Bystrica; 2 – Banská Štiavnica; 3 – Beckov; 4 – Branč; 5 – Bratislava; 6 – Bzovík; 7 – Čabrad; 8 – Devín; 9 – Filakovo; 10 – Kremnica; 11 – Oponice; 12 – Orava; 13 – Rimavské Janovce; 14 – Rimavská Sobota; 15 – Rožňava; 16 – Rumanová; 17 – Sitno; 18 – Slovenská Lupča; 19 – Sobôtká; 20 – Šahy; 21 – Šášov; 22 – Šintava; 23 – Širkovce; 24 – Špania dolina; 25 – Topoľčianky; 26 – Trebišov; 27 – Trenčín; 28 – Viničné; 29 – Uhrovec; 30 – Rožňov nad Radhoštem; 31 – Uherské hradište; 32 – Eger; 33 – Hollókő; 34 – Salgó; 35 – Scecsény; 36 – Szanda.

Table 1. Fundamental informations about findings of panel-stove tiles depicting Saint Margaret.

Pl. I. Oponice castle. Fragments of panel-stove tiles depicting Saint Margaret. Photo B. Jančiová.

Pl. II. Oponice castle. Fragments of panel-stove tiles depicting Saint Margaret. Photo B. Jančiová.

Pl. III. Findings of panel-stove tiles depicting Saint Margaret: 1 – Bratislava castle (*Kvietok/Mácelová 2013, 51*); 2 – Beckov castle (photo B. Jančiová); 3 – Šintava castle (photo B. Jančiová); 4 – Banská Bystrica (photo B. Jančiová), Uhrovec castle (photo P. Šimčík).

Pl. IV. Findings of panel-stove tiles depicting Saint Margaret: 1–3 – Topoľčianky castle, (*Ruttkay 2008, 185, 230, pl. IV: B7; tab. XLIX: B8, B9*); 4 – Rumanová (*Bielich 2016, 170, fig. 7*).

Jazyková redaktorka Miriama Nemergutová

Translated by author

Mgr. Barbora Jančiová
Katedra archeológie
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1
SK – 949 74 Nitra
barbora.janciova@ukf.sk